

Т. М. Дегтяренко

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри корекційної та інклюзивної освіти,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
(м. Суми)

СИСТЕМА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті зроблена спроба порушити питання, чи буде виконана якісно суспільством та державою місія, яку раніше покладали на систему спеціальної освіти: формування гармонійної особистості та підготовки її до соціальної інтеграції, у тому числі і трудової. Автором розглянуто сучасні законодавчі акти щодо реалізації корекційно-реабілітаційної допомоги особам з порушеннями зору впродовж життя. Зроблено висновки про роль та значення участі тифлопедагогів у її реалізації. Дослідивши проблему, автор статті робить висновок, що якість надання освітніх послуг дітям з порушеннями зору в останні часи значно знизилася у наслідок впровадження сучасних форм навчання дітей, відсутності фахівців з відповідною (дефектологічною) підготовкою у штатному розкладі закладів, які здійснюють надання освітніх послуг, у тому числі, і педагогічний патронат на дому дітей з порушеннями зору.

Ключові слова: діти з порушеннями зору, тифлопедагог, штатний розпис, корекційно-реабілітаційна допомога, система спеціальної освіти, законодавство.

Освітньо-виховна система кожної історичної епохи переживає кардинальні зміни. На початку ХХІ ст. відбувається перегляд поглядів на організаційні засади системи спеціальної освіти, у тому числі й на навчання та виховання дітей з порушеннями зору. Можна зробити висновок, що розвиток системи відбувається по спіралі – така сама ситуація була на початку минулого століття. Ретроспективний огляд історії розвитку системи спеціальної освіти дозволив встановити, що у 40-х роках ХХ ст. висувалися гасла на кшталт: «Сліпі в ногу зі зрячими». Діти з глибокими порушеннями зору відвідували масові школи, але бажаний результат не був досягнутий. Більшість із незрячих дітей не змогли отримати якісної шкільної підготовки. На державному рівні було прийнято рішення про доцільність розвитку мережі спеціалізованих шкіл та продовженні навчання дітей

з порушеннями зору в спеціально створених умовах (зазначимо, що за сучасності, відповідно до Закону України «Про освіту», спеціалізовані школи перейменовані у спеціальні).

Проведений аналіз наукових робіт дає підстави говорити про те, що впродовж майже століття відбувалися наукові пошуки в різних наукових галузях: медицині, в тифлопсихології та тифлопедагогії з пошуку оптимальних шляхів лікувально-відновлювальної та корекційно-реабілітаційної допомоги дітям з патологією зору.

Проблеми лікувально-відновлювальної та корекційно-реабілітаційної роботи та шляхи їх вирішення у практиці висвітлено в багатьох працях учених-лікарів Е.С. Аветісова, Л.А. Григорян, Е.С. Ковалевського, В.Г. Морозової, Н.І. Пільман та ін. та в дослідженнях науковців-тифлопедагогів та науковців-тифлопсихологів, зокрема Л.С. Вавіної, Л.П. Григор'євої, І.М. Гудим, Т.М. Дегтяренко, М.І. Земцової, А.І. Зотова, В.В. Кобильченка, Ю.О. Кулагіна, О.Г. Литвака, Н.І. Малюхової, І.С. Моргуліса, Л.І. Плаксіної, С.О. Покутнєвої, В.М. Ремажевської, Л.В. Рудакової, Т.П. Свиридюк, Л.І. Солнцевої, Є.П. Синьової, С.В. Федоренко, В.О. Феоктистової та ін.

У процесі проведення наукових досліджень було отримано достовірні факти, які підтверджували що вчасно проведена лікувально-відновлювальна робота сприяє відновленню втрачених зорових функцій або сприяє збереженню залишкового зору, у свою чергу корекційно-педагогічна робота впливає на виправлення подальших ускладнень, які виникають унаслідок первинного порушення або, в найкращому варіанті, попереджує їх виникнення. Передбачалося, що для дітей з порушеннями зору мають створюватися спеціальні умови для проведення лікувально-відновлювальної та корекційно-реабілітаційної допомоги, а також те, що здійснювати цю допомогу будуть кваліфіковані фахівці з медичною та дефектологічною підготовкою.

Головною місією спеціальних шкіл визначалося завдання формування гармонійної всебічнорозвиненої особистості та підготовка її до соціального інтеграції, у тому числі й трудової.

Метою статті є з'ясування сучасного стану практики з надання корекційно-реабілітаційної допомоги особам з порушеннями зору, зокрема, відношення суспільства та держави до підготовки особистості до соціальної інтеграції, у тому числі й трудової.

Вивчення сучасної практики допомоги дітям з порушеннями зору показали, що обстоюючи права осіб з обмеженими можливостями здоров'я світова громадськість та глобалізаційні чинники вплинули та прискорили перегляд підходів до організації навчання дітей. Стали висуватися гасла, як і на початку минулого століття, щодо спільного навчання дітей з порушеннями зору разом із зрячими однолітками. Ідея інклюзивного навчання цієї категорії дітей захопила усю країну. Все більше батьків відмовляються віддавати на навчання дітей у спеціальні школи.

Втім зворотні тенденції спостерігаються серед дітей з типовим розвитком. У країні все більшої популярності набувають спеціалізовані школи з поглибленим вивченням певних дисциплін. Деякі із них діють як школи-інтернати для обдарованих дітей. На рішення батьків віддати дітей на навчання у ці заклади впливають визначені ними життєві перспективи їх дітей. У цьому випадку у суспільстві про ізоляцію та сегрегацію обдарованих дітей мова не йде, хоча вони перебувають у тих же умовах, що й діти з психофізичними порушеннями, які здобувають освіту у спеціальних школах-інтернатах.

Слід констатувати, що на сучасному етапі розвитку системи корекційно-реабілітаційної допомоги відсутні примусові заходи щодо зарахування на навчання та виховання дітей з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю до спеціальних закладів. Батькам пропонують різні форми допомоги дітям з особливими потребами: крім навчання та виховання в умовах спеціального закладу, як альтернативні, пропонують індивідуальну, інклюзивну та ін. форми навчання та виховання, з наданням в умовах навчального закладу послуг з реабілітації. Саме батьки обирають ту чи іншу форму навчання та виховання, яка здається їм найбільш ефективною.

Отже перший крок зроблено – батьки, як представники споживачів освітніх послуг (інтересів власних дітей з вадами зору),

вільно обирають форми навчання, а держава забезпечує цю потребу населення. Втім, слід вчасно зробити й інший крок – крок до забезпечення якості навчання, інакше це буде «стихійна» інтеграція, наслідки якої суспільство відчує лише через кілька років – на момент завершення навчання дітей у школі й на початку та впродовж їх самостійного життя. Обґрунтування важливості цієї тези наведемо далі по тексту статті.

Ретроспективний огляд наукової літератури з проблеми лікувально-відновлювальної допомоги дітям з порушеннями зору дозволив встановити, що дослідження проблем медичної реабілітації знайшли відображення в працях Е.С. Аветісова, Л.А. Григорян, Е.І. Ковалевського, Л.І. Медведя, В.Г. Морозової та ін., в яких було вироблено рекомендації щодо відновлення зорових функцій, а також створення режиму охорони зору в процесі навчання і виховання дітей. Робота дошкільних та шкільних спеціалізованих (нині – спеціальних) закладів для дітей з патологією зору безумовно стала більш ефективною за умови неухильного дотримання режиму гігієни та охорони зору. Однією з умов, яка забезпечує ефективне дотримання режиму охорони зору, є створення сприятливих гігієнічних умов: освітленості приміщення, розміщення столів, дотримання вимог до кольору меблів, дошки, штор, стін; дотримання повітряного і загального режиму тощо.

Але науковці зазначали, що одних лише медичних та охоронно-гігієнічних заходів у роботі з цими дітьми недостатньо для вирішення проблем відновлення або збереження залишкових зорових функцій та корекції вад, обумовлених первинним порушенням. Відомі вчені-тифлопедагоги М.І. Земцова, Б.І. Коваленко, В.С. Сверлов та ін. слушно зауважували, що медичний етап реабілітації не повинний штучно відриватися від власне соціальної реабілітації. Тому актуальними стали наукові дослідження у галузі тифлопедагогіки та тифлопсихології, які спрямовували свою увагу на особливості навчання, виховання та розвитку дітей з порушеннями зору.

Відзначимо, що за радянських часів існували потужні наукові школи, які займалися вивченням проблем навчання, виховання дітей з вадами зору та проблем організації та надання корекційної

допомоги цій категорії дітей. Серед них можна умовно, за місцем їх знаходження, виокремити три: «московську», «ленінградську» та «київську». Серед плеяди відомих науковців-тифлопедагогів та науковців-тифлоспсихологів є І.С. Моргуліс, Л.С. Вавіна, Т.П. Свиридюк, Є.П. Синьова, М.І. Земцова, Л.І. Солнцева, В.О. Феоктистова, О.Г. Литвак, А.І. Зотов, В.С. Сверлов, Л.І. Плаксіна, Ю.О. Кулагін та ін. У коло наукових інтересів вчених потрапляли проблеми: організації системи спеціальної освіти для цієї категорії дітей та створення спеціальних умов для їх навчання та виховання; питання навчання, виховання, проведення корекційної роботи; визначення особливостей психофізичного розвитку дітей з порушеннями зору; розробка технічних засобів для незрячих осіб та ін. До 80-х років ХХ ст. сформувалося узагальнююче поняття, яке за своєю суттю відображало та об'єднувало всі напрями наукових досліджень із проблем реалізації корекційно-реабілітаційної допомоги особам з порушеннями зору впродовж їх життя у один потужний – тифлологія.

Слід підкреслити, що розробка теоретичних засад педагогічної корекції вад розвитку дітей з порушеннями зору переважно здійснювалася на засадах синергетичного підходу й ця проблема розглядалася з врахування всіх складових, необхідних для формування гармонійної всебічно розвиненої особистості: медичних, психологічних, педагогічних, соціальних. До сьогоденного часу практика корекційної роботи в спеціальних навчальних закладах для дітей з порушеннями зору безпосередньо спирається на результати цих наукових досліджень у галузі тифлопедагогіки та тифлоспсихології, які стали незаперечною аксіомою корекційно-реабілітаційної допомоги.

Завдяки науковим здобуткам та практичному досвіду, набутому у системі спеціальної освіти, на початок ХХІ ст. у наукових колах було чітко визначено потреби осіб з порушеннями зору, що, на нашу думку, вплинуло на зміст прийнятих в Україні на державному рівні сучасних нормативно-правових документів.

Зазначимо, що в Україні сьогодні держава зобов'язується створити умови для реалізації прав громадян з особливими

потребами нарівні з іншими громадянами та забезпечити їх соціальний захист. За сучасності відбулося формування ринку соціальних послуг, які будуть реалізовані через систему корекційно-реабілітаційної допомоги особам з порушеннями зору впродовж життя. На сучасному етапі розвитку суспільства держава як гарант задоволення існуючих у громадян України потреб у корекційно-реабілітаційної допомозі агрегувала індивідуальні потреби людей з порушеннями зору (які є водночас і замовниками, і отримувачами послуг) та сформувала із них суспільні потреби, узагальнені результати цього відбилися на змісті прийнятих Законів України у соціальній сфері.

Наведемо кілька нормативно-правових документів, розробка яких, на нашу думку, відбувалася на ґрунті доказової бази та результатів наукових досліджень у галузі дефектології.

Вивчення Законів України дозволило встановити, що державою гарантовано, що для усунення обмежень життєдіяльності буде реалізована система заходів, спрямованих на створення умов для досягнення або відновлення особою оптимального фізичного, інтелектуального, психічного і соціального рівня життєдіяльності та забезпечення її законодавчо визначених прав [5], у тому числі і прав осіб з порушеннями зору.

У законі визначено види реабілітаційних заходів, які мають надаватися особам з порушеннями зору на теренах України. Можна виокремити ті, які складають інтерес у межах проблеми, що ми розглядаємо у статті. Серед переліку термінів (їх 22), які будуть застосовані у законі [5] ми зустрічаємо наступні:

– медична реабілітація – система лікувальних заходів, що спрямовані на відновлення порушених чи втрачених функцій організму особи, на виявлення та активізацію компенсаторних можливостей організму з метою забезпечення умов для повернення особи до нормальної життєдіяльності, на профілактику ускладнень та рецидивів захворювання;

– психолого-педагогічна реабілітація – система психологічних та **педагогічних** заходів, спрямованих на формування способів оволодіння знаннями, уміннями і навичками, надання психологічної

допомоги, зокрема щодо формування самоутвердження і належної самооцінки особою своїх можливостей, засвоєння правил суспільної поведінки шляхом здійснення системної навчально-виховної роботи;

– психологічна підтримка – система соціально-психологічних, психолого-педагогічних способів і методів допомоги особі з метою оптимізації її психоемоційного стану в процесі формування здібностей і самосвідомості, сприяння соціально-професійному самовизначенню, підвищенню конкурентоспроможності на ринку праці та спрямуванню зусиль особи на реалізацію власної професійної кар'єри;

– психолого-педагогічний супровід – системна діяльність практичного психолога та **корекційного педагога**, спрямована на створення комплексної системи клініко-психологічних, психолого-педагогічних і психотерапевтичних умов, що сприяють засвоєнню знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, особистісному становленню особи, нормалізації сімейних стосунків, її інтеграції в соціум;

– психологічна адаптація – система заходів, спрямованих на формування в особи здатності пристосовуватися до існуючих у суспільстві вимог та критеріїв за рахунок присвоєння їй норм і цінностей даного суспільства;

– соціальна реабілітація – система заходів, спрямованих на створення і забезпечення умов для повернення особи до активної участі у житті, відновлення її соціального статусу та здатності до самостійної суспільної і родинно-побутової діяльності шляхом соціально-середовищної орієнтації та соціально-побутової адаптації, соціального обслуговування задоволення потреби у забезпеченні технічними та іншими засобами реабілітації;

– соціальна допомога – система заходів, спрямованих на повернення особи до активного життя та праці, відновлення соціального статусу і формування в особи якостей, установок щодо пристосування до умов нормальної життєдіяльності шляхом правового і матеріального захисту її існування, підготовки до самообслуговування з формуванням здатності до пересування і спілкування, повсякденних життєвих потреб тощо [5].

Наведений перелік послуг повністю відповідає сталому розумінню комплексності корекційно-реабілітаційної допомоги та її методології науковцями у галузі дефектології взагалі, та тифлології, зокрема. Теоретико-методологічні засади її реалізації було обґрунтовано та розроблено науковцями протягом попереднього та сучасного сторіччя. Отже, перелік заходів, наведений у законі, відповідає тезі тифлопедагогіки щодо необхідності дотримання принципу комплексності допомоги особам з порушеннями зору.

Подальше вивчення закону (ст. 30) дозволило констатувати, що учасниками реабілітаційного процесу є: **педагогічні**, медичні, соціальні, музичні працівники, психологи, психотерапевти, спортивні тренери, майстри виробничого навчання, реабілітологи, перекладачі жестової мови та інші фахівці, пов'язані з реабілітаційним процесом [5].

Проте вивчення ст. 34-40 закону показало, що в них мова про важливість **корекційно-педагогічної** допомоги уже **не йде**:

– в ст. 34. *Рання реабілітація дітей-інвалідів* зазначено, що вона здійснюється відповідно до їх індивідуальних програм реабілітації і супроводжується медичним і психологічним спостереженням за ними. То можемо констатувати, що дефектологічна допомога уже не є обов'язковою складовою;

– в ст. 36. *Психологічна реабілітація* вказано, що вона здійснюється за наявності психологічних проблем, пов'язаних з інвалідністю особи, у тому числі у сім'ї, та у випадках виявлення порушень та/або відхилень у психічній діяльності, поведінці інваліда, дитини-інваліда.

Медико-соціальні експертні комісії (лікарсько-консультативні комісії лікувально-профілактичних закладів – щодо дітей-інвалідів) або реабілітаційні установи проводять психологічну діагностику особистості інваліда, дитини-інваліда, визначають в індивідуальній програмі реабілітації інваліда методи, засоби, строки і процедуру їх психологічної реабілітації (консультування, корекції, профілактики, професійної освіти), організують психопрофілактичну та психокорекційну роботу з сім'єю інваліда, дитини-інваліда.

У законі зазначено, що при здійсненні психологічної реабілітації інвалідів, дітей-інвалідів з відхиленнями у психічній сфері навчають прийомів, методів саморегуляції, самовиховання, самонавчання з метою зниження в реальних умовах життєдіяльності негативних психічних станів, формування позитивних мотивацій, соціальних установок на життя та професію;

– в ст. 37. *Соціальна реабілітація* зазначено, що соціальна реабілітація (абілітація) спрямовується на оптимізацію і коригування ставлення інвалідів, дітей-інвалідів до своїх порушень, становища в сім'ї та суспільстві, виховання у них навичок до самообслуговування, адаптацію в навколишньому середовищі.

Соціальна реабілітація (абілітація) передбачає навчання інваліда, дитини-інваліда основних соціальних навичок (особиста гігієна, самообслуговування, пересування, спілкування тощо), пристосування побутових умов до потреб інваліда, дитини-інваліда, соціально-побутове влаштування та обслуговування, педагогічну корекцію для інвалідів, дітей-інвалідів з метою вироблення та підтримання навичок автономного проживання, стереотипів безпечної поведінки, опанування навичками захисту власних прав та інтересів, самоаналізу та отримання навичок позитивного сприйняття себе та оточуючих, навичок спілкування, забезпечення автономного проживання у суспільстві з необхідною підтримкою (соціальний, медичний, юридичний супровід, побутові послуги), протезування, ортезування, забезпечення інвалідів, дітей-інвалідів технічними та іншими засобами реабілітації, санаторно-курортне лікування відповідно до медичних показань.

Втім у цій статті закону зазначено, що інваліди, діти-інваліди з важкими формами інвалідності, які згідно з медичним висновком потребують постійного стороннього догляду, забезпечуються соціальним, **педагогічним** і психологічним **патронажем** (повсякденною допомогою) за місцем проживання (вдома).

У разі необхідності послуги з соціального і **педагогічного патронажу** надають виїзні реабілітаційні бригади.

Соціальна реабілітація здійснюється відповідно до індивідуальних програм реабілітації інваліда та в разі необхідності

супроводжується медичним спостереженням за інвалідами, дітьми-інвалідами [5].

Зазначимо, що в інших статтях закону (ст. 38. *Професійна реабілітація*, ст. 39. *Трудова реабілітація*, ст. 40. *Фізкультурно-спортивна реабілітація*) мова про дефектологічну допомогу не ведеться.

Відзначимо, що вивчення інших нормативно-правових державних документів та співставлення з положеннями розглянутого нами закону, дозволило виявити протиріччя між їх змістом та практикою реалізації корекційно-реабілітаційної допомоги. Огляд державних нормативних документів дозволяє констатувати, що діти з психофізичними порушеннями мають право на отримання дефектологічної допомоги (додано нами. – Д. Т. – в документі вжито сучасний термін: допомоги корекційного педагога) [5], навчання та виховання (освітні послуги) повинні надавати вчителі-дефектологи з відповідною підготовкою (дефектологічною!) (додано нами. – Д. Т.) [4].

Визначимо у чому міститься протиріччя, оскільки у ст. 37 закону [5] начебто визначено участь педагогів у супроводі. Втім, вивчення стану практики довело, що у штатному розпису реабілітаційних центрів, крім посади логопеда, іншого **педагогічного персоналу з відповідною підготовкою** (посади тифлопедагога, корекційного педагога, сурдопедагога та ін.) не передбачено. Отже, цей супровід здійснюється педагогічним персоналом, який не має дефектологічної підготовки, що значно знижує якість педагогічних послуг.

Наведені факти, а саме: відсутність у штатному розпису інклюзивних шкіл та реабілітаційних центрів посад тифлопедагогів, є індикатором, за яким можна судити про якість педагогічних послуг дітям з порушеннями зору. Відтак, гарантована законом дефектологічна допомога особам з порушеннями зору обмежується тільки декларуванням, й у практиці виникає проблема, яка створює негативну ситуацію і обумовлює невиконання принципу комплексності допомоги. Сучасний стан практики надання послуг педагогами без дефектологічної підготовки приходиться суперечності з поглядами, які висували науковці у галузі тифлопедагогіки.

На початку 90-х років ХХ ст. остаточно утвердилося розуміння того, що реабілітація повинна орієнтуватися не на наявність захворювань, а на формування гармонійно розвинутої особистості. Турбота суспільства про дитину стала виявлятися в забезпеченні її усім необхідним для повноцінного, всебічного, гармонійного розвитку та стимулюванні адекватної й спільної з довкіллям діяльності на основі реалізації соціальної моделі допомоги, складовою якої є спеціальна педагогічна допомога.

На підтвердження важливості саме освітнього аспекту для подальшої соціальної адаптації особистості та інтеграції її в суспільство доцільно навести думки сучасних науковців. Так, В.П. Андрущенко підкреслює: «Навряд чи когось потрібно переконувати в тій простій, але фундаментальній тезі, що освіта має унікальне суспільне значення саме тому, що «через неї» проходять всі, хто хоче жити в суспільстві і суспільним чином. Можна «обійти» окремі пласти мистецтва, принципово не займатись наукою, відмовитись від послуг медицини (якщо дозволяє здоров'я), проігнорувати спорт чи туризм, ніколи не займатись тим чи іншим видом виробництва, не приймати (чи обирати) різноманітні культурні життєві стилі, однак «обійти освіту» ще не вдавалось нікому з усіх тих, хто намагається вибудувувати свою життєдіяльність суспільним (людським), а не тваринним чином. І це зрозуміло. Адже освіта є єдиною сферою цілеспрямованої й системної підготовки людини до життя на основі озброєння її відповідними знаннями, формування світогляду, ціннісних орієнтацій, навичок поведінки та практичної діяльності, залучення до культури. Людину, яка не має знань, не володіє навичками практичної діяльності, відлучена від цінностей культури, навряд чи можна визнати суспільною істотою, тобто людиною у повному розумінні цього поняття. Її існування буде мати, скоріш, тваринний характер» [1, 7].

Таким чином, саме корекційно-педагогічна допомога має бути базовим компонентом соціальної допомоги, оскільки на її основі будується вся модель медико-соціальної допомоги. Саме наявність цього компоненту забезпечує оптимізацію процесів формування у дітей знань, умінь, навичок і засвоєння соціального досвіду,

накопиченого попередніми поколіннями, а отже, без сумніву, сприяє подальшій інтеграції випускників у суспільство.

Треба відмітити, що вивчення сучасної практики допомоги дітям з порушеннями зору показали що система спеціального навчання зробила виток у своєму історичному розвитку і повернулася до ідей навчання дітей з порушеннями зору поруч з однолітками з нормальним зором. Цьому сприяли суспільна думка та прийняті на державному рівні законодавчі та нормативно-правові документи.

Втім після з'ясування протиріч у практиці, опис яких ми навели вище, постає питання чи буде виконана суспільством та державою місія, яку раніше покладали на систему спеціальної освіти, й яку ми визначали на початку нашої статті: головною місією спеціальних шкіл є формування гармонійної особистості та підготовки її до соціального інтеграції, у тому числі і трудової.

До розгляду цього питання ми повернемося у наступних публікаціях.

Підсумовуючи слід зазначити, що практика ефективної корекційно-реабілітаційної роботи й досі знаходиться в стадії становлення. Дослідивши проблему, можна зробити висновок, що якість надання освітніх послуг дітям з порушеннями зору в останні часи значно знизилася у наслідок впровадження сучасних форм навчання дітей, відсутності фахівців з відповідною (дефектологічною) підготовкою у штатному розкладі закладів, які здійснюють надання освітніх послуг, у тому числі і педагогічний патронат на дому дітей з вадами зору.

Л.С. Вавіна вказувала, що розв'язати складні інноваційні проблеми комплексної реабілітації дитини з психічними та (або) фізичними порушеннями розвитку та підготовки її до інтеграції в соціум у рамках традиційної системи освіти та у системі закладів соціальної сфери (реабілітаційних центрах) (додано нами. – Д. Т.) надзвичайно складно. Вона підкреслювала, що на сучасному етапі особливої науково-практичної значущості набувають питання комплексної медичної, психолого-педагогічної, соціальної реабілітації дітей [2, 11].

Отже, іками сучасності, так і проблеми забезпечення якості корекційно-реабілітаційної допомоги особам з порушеннями зору впродовж їх життя.

Список літератури

1. Андрущенко В. П. Інноваційна стратегія розвитку освіти як підґрунтя «українського прориву» / В. П. Андрущенко // Вісник Інституту розвитку дитини. Серія : Філософія, педагогіка, психологія : зб. наук. праць. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 5. – С. 6–14.

2. Вавіна Л.С. Створення інноваційного навчально-виховного середовища як головна умова комплексної реабілітації дітей із розладами зору // Дефектологія. – 2001. – № 4. – С. 11-13.

3. Дегтяренко Т. М. Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегія управління : монографія / Т. М. Дегтяренко. – Суми : Університетська книга, 2011. – 403 с.

4. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. [Електронний ресурс] Вип. 80 : Соціальні послуги. – Режим доступу : <http://www.jobs.ua/ukr/dkhp/vipusk-80/>.

5. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» № 2961-IV від 06.10.2005 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2006. – № 2–3. – Ст. 36. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

6. Коррекционная работа с учащимися начальных классов школ для слепых детей : уч.-метод. пос. / Под ред. Л.И. Солнцевой. – М.: «Логос», ВОС, 1990. – 132 с.

7. Коррекционно-воспитательная работа со слабовидящими детьми дошкольного возраста / Под ред. Т.П. Свиридчук. – К., 1984. – 57 с.

8. Синьова Є. П. Особливості розвитку та виховання особистості при глибоких порушеннях зору: монографія / Є. П. Синьова. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 442 с.

References

1. Andrushchenko V. P. Innovatsiina stratehiia rozvytku osvity yak pidgruntia «ukrainskoho proryvu» / V. P. Andrushchenko // Visnyk Instytutu rozvytku dytyny. Seriiia : Filosofiia, pedahohika, psykhohohiia : zb. nauk. prats. – K. : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2009. – Vyp. 5. – S. 6–14.

2. Vavina L.S. Stvorennia innovatsiinoho navchalno-vykhovnoho seredovyshcha yak holovna umova kompleksnoi reabilitatsii ditei iz rozladamy zoru // Defektolohiia. – 2001. – № 4. – S. 11-13.

3. Dehtiarenko T. M. Korektsiino-reabilitatsiina diialnist: stratehiia upravlinnia : monohrafiia / T. M. Dehtiarenko. – Sumy : Universytetska knyha, 2011. – 403 s.

4. Dovidnyk kvalifikatsiinykh kharakterystyk profesii pratsivnykiv. [Elektronnyi resurs] Vyp. 80 : Sotsialni posluhy. – Rezhym dostupu : <http://www.jobs.ua/ukr/dkhp/vipusk-80/>.

5. Zakon Ukrainy «Pro reabilitatsiiu invalidiv v Ukraini» № 2961-IV vid 06.10.2005 r. [Elektronnyi resurs] // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). – 2006. – № 2–3. – St. 36. – Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

6. Korrektsyonnaia rabota s uchashchymysia nachalnykh klassov shkol dlia slepykh ditei : uch.-metod. pos. / Pod red. L.Y. Solntsevoi. – M.: «Lohos», VOS, 1990. – 132 s.

7. Korrektsyonno-voospytatelnaia rabota so slabovydiashchymy detmy doshkolnoho vozrasta / Pod red. T.P. Svyrydiuk. – K.,1984. – 57 s.

8. Synova Ie. P. Osoblyvosti rozvytku ta vykhovannia osobystosti pry hlybokykh porushenniakh zoru: monohrafiia / Ie. P. Synova. – K. : NPU imeni M. P. Drahomanova, 2012. – 442 s.

Десяренко Т.Н. Система специального образования: проблемы и перспективы

В статье сделана попытка поставить вопрос, будет ли выполнена качественно обществом и государством миссия, которая ранее возлагалась на систему специального образования: формирование гармоничной личности и подготовка ее к социальной интеграции, в том числе и трудовой. Автором рассмотрены современные законодательные акты по реализации коррекционно-реабилитационной помощи лицам с нарушениями зрения в течение жизни. Сделаны выводы о роли и значении участия тифлопедагогов в ее реализации. Исследовав проблему, автор статьи делает вывод, что качество предоставления образовательных услуг детям с нарушениями зрения в последнее время значительно снизилось вследствие внедрения современных форм обучения, отсутствия специалистов с соответствующей (дефектологической) подготовкой в штатном расписании заведений, осуществляющих предоставление образовательных услуг, в том числе и педагогический патронаж на дому детей с нарушениями зрения.

Ключевые слова: дети с нарушениями зрения, тифлопедагог, штатное расписание, коррекционно-реабилитационная помощь, система специального образования, законодательство.

Dehtsiarenko T.N. The system of special education: problems and prospects

In the article, the author has made an attempt to raise the question whether society and government mission, which was previously assigned to special education system, be performed qualitatively: the formation of a harmonious personality and its preparation for social integration, including labor. The author considered modern legislative acts on the implementation of correctional-rehabilitation help to people with visual impairment in their lifetime. The conclusions have made regarding the role and importance of participation of tiflo-pedagogues in its implementation. After studying the problem, the author concludes that the quality of educational services for children with visual impairments have recently dropped significantly due to the introduction of modern forms of education, lack of specialists with appropriate (defectological) training in the staffing schedule of establishments, engaged in the provision of educational services, including pedagogical patronage at home for children with visual impairments.

Keywords: children with visual impairments, tiflo-pedagogue, staffing schedule, correctional-rehabilitative help, system of special education, legislation.

Статтю подано до друку 03.05.2015 р.

Статтю прийнято до друку 04.05.2015 р.